

ירושלים - מאה דורות חלמתי עליך. . .

ירושלים היא עיר רבת פנים וניתנו לה שבעים שמות. מגוון השמות מעיד על חשיבותה של העיר ועל עולמה המורכב. היא הייתה מרכז חיי העם היהודי מאז שדוד המלך כבש אותה מידי היבוסים ובנה אותה, במצוות ה', כעיר הבירה של העם. ירושלים היא עיר מרכזית בהיסטוריה של היהודים, בתולדות ארץ ישראל ובתודעת העם היהודי.

ירושלים תפקדה כמרכז מדיני ורוחני במשך התקופה שבה העם היהודי חי בארצו ונשארה כמרכז גם כשהעם הוגלה מארצו לפני 2000 שנים. בכל מקום אליו הגיעו יהודים בשנות גלותם הם התפללו, ייחלו וערגו לשוב אליה.

בתקופת הגלות הפכה ירושלים למושא געגועים והקשר עמה התבטא באמצעות התפילות, מנהגי שמחה ואבל (קביעת ארון הקודש בקיר הפונה כלפי מזרח, כיוון ירושלים, אזכור חורבן ירושלים באירועים למשל - שבירת כוס בחתונה, בחגים, למשל - לביל הסדר מקווים: בשנה הבאה בירושלים הבנויה). שמה של ירושלים מוזכר במגוון מקורות: תנ"ך, תפילות, אגדות, פיוטים, שירים, ציורים ותחריטים. זו עיר שבעת קרבות ומאבקים, מכילה ישן וחדש הכרוכים ביחד, נטועה בתוך נוף הרים מלא הוד. עיר רבת תהפוכות שידעה ימי פאר ועוני, התחדשות ופריחה.

ביחידה זו נפגוש את נושא ירושלים בשירה ובפזמונים. היחידה מורכבת ממספר פרקים. כל פרק עומד בפני עצמו ויכול להילמד בנפרד, על מסריו ורעיונותיו כמו כן הוא יכול להתחבר לפרקים האחרים ולבנות על ידי כך רצף בין מספר נושאים. כך תיווצר תמונה עשירה של העיר.

- א. אם אשכחך ירושלים
- ב. ירושלים שלי
- ג. עיר ובלבה חומה

ניתן ללמוד את נושא ירושלים בהזדמנויות אחדות: בסמוך לחגיגות יום העצמאות ה-60 של מדינת ישראל, ביום ירושלים, במועדי שלושת הרגלים ובהתאם לצרכים ייחודיים של הכיתה או בית הספר.

ירושלים – כסופים והלל

מאז כיבוש ירושלים וחורבנה על ידי הרומאים התפזר העם היהודי בתפוצות. עם ישראל לא שכח מעולם את ירושלים ובכול הגלויות הוא נשא אותה בליבו ושאף לחזור אליה מחדש.

”על נהרות, בבל--שם ישבנו, גם-בכינו: בְּזָכְרֵנוּ, אֶת-צִיּוֹן.

על-עַרְבִים בְּתוֹכָהּ-- תְּלִינוּ, כְּנִרוֹתֵינוּ.

כִּי שָׁם שָׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ, דְּבָרֵי-שִׁיר-- וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמִחָה:

שִׁירוּ לָנוּ, מְשִׁיר צִיּוֹן.

אֵיךְ--נִשְׁיֵר אֶת-שִׁיר-יְהוָה: עַל, אֲדַמַּת נָכַר.

אִם-אֶשְׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַם-- תִּשְׁכַּח יְמִינִי.

תִּדְבַק-לְשׁוֹנִי, לְחִכִּי-- אִם-לֹא אֶזְכְּרֶכֶּי:

אִם-לֹא אֶעֱלֶה, אֶת-יְרוּשָׁלַם-- עַל, רֹאשׁ שְׁמֹחֲתִי”.

(תהילים, קל"ז, פס' 6-1)

יפה נוף משוש תבל – יהודה הלוי

יהודה הלוי מבכירי משוררי ישראל בתקופת ימי הביניים בספרד. כתב שירי אהבה רבים, ביניהם שירי אהבה לעיר ירושלים.

השיר שלפנינו מבטא געגועים עזים לירושלים. הדובר נמצא במערב ("מפאתי מערב") ונפשו יוצאת אל המזרח ("קדם"), אל ירושלים. לשון השיר עשירה בביטויים מקראיים.

השיר נפתח בתיאור הדרה ויופייה של העיר. בעיניו היא כלילת שלמות: "יפה נוף משוש תבל ..."

השיר רווי ברגשות הדובר, המביעים הזדהות עם העיר ירושלים ומסתיים בהבטחה חגיגית לעלות אליה. הרגשות בשיר מגוונים: אהבה, כיסופים, רחמים וחמלה, עצב.

בשיר יש השוואה מרומזת וגלויה בין עברה המפואר של העיר לבין מצבה העגום בהווה (הכוונה לתקופתו של יהודה הלוי). ירושלים הייתה "יפה נוף משוש תבל" ... ובהווה אין בה 'מלך' הן במשמעות רוחנית של השכינה והן במשמעות מדינית של מלכות בית דוד: "כבודך אשר גלה ונווד אשר חרב".

אהבת הדובר כה גדולה ומסירותו ודבקותו בעיר כה עזים עד שהוא מוכן להסתכן במפגש עם תנאים קשים הנובעים מהרס והזנחה קשים במשך דורות, למשל, בעלי חיים ארסיים הממלאים את העיר ("נחש, שרף וגם עקרב" - דברים ח' ט"ו), רק כדי לבוא ולנשק את עפרה ואבניה. כלומר, לא די לו בגעגועים אליה מרחוק, אלא יש צורך לעלות לירושלים, לגעת באבניה ולהשתמש בהן לצורך בניית העיר מחדש.

הדובר מייחל לכך שיוכל להגיע לירושלים במהרה, כפי שהבטיח ה' לבני ישראל בצאתם ממצרים, שיוביל אותם לארץ המובטחת "על כנפי נשרים" (שמות, י"ט, ד').

לשיר מבנה של אקרוסטיכון: חמשת טורי השיר פותחים באותיות השם 'יהודה'.

לשיר יש מנגינה.

נקודות לדיון ולמחשבה :

- ❖ תארו את רגשות הדובר לירושלים.
- ❖ ערכו רשימה של הביטויים המבטאים כמיהה וגעגועים לירושלים. נסו לזהות את מקור הביטויים והסבירו אותם.
- ❖ ערכו רשימה של הביטויים המביעים צער וחמלה. נסו לזהות את מקור הביטויים והסבירו אותם.
- ❖ ערכו השוואה על פי השיר בין מצבה של ירושלים בעבר ובין מצבה בהווה.
- ❖ תארו את רגשותיכם כלפי העיר ירושלים.
- ❖ השוו בין השיר לבין תהילים פרק מח' ג' לבין הנאמר על ירושלים בתלמוד הבבלי : "עשרה קבין של יופי ירדו לעולם – תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו" (קידושין מט, ע"ב).

קריה יפה-פיה – ר' זכריה אלצאהרי

המשורר אלצאהרי חי בתימן במאה ה-16. הוא הרבה במסעות, הגיע עד ארץ ישראל וטייל בה. שיר געגועים לעיר ירושלים המביע אהבה ומאדיר את יופייה וייחודה של העיר. המען אליו פונה הדובר היא ירושלים הבנוייה ו המתוארת כ "קריה יפה-פיה... , יפעת רבת צבאיך". כבר במשנה מעלים על נס את יופייה של העיר ירושלים (ראו בפתחה ליחידה). השימוש בזמן הווה יוצר רושם של מצב עכשווי מפואר תוך התעלמות ממצבה האמיתי של העיר. המצב האמיתי של העיר החרבה מוצג רק בטור החמישי. " אפיל תחינתי לפני אדון עולם/ יקים שעריך, יבנה דביריך" ומיד עולה בעיני רוחו העיר כפי שתראה בעתיד. כלומר יש התעלמות מההווה והתרכזות בגאולה בעתיד "נראה בשמחתך כימי שנות עולם, / עת בוא ישועתך לבנות גדריך". שיר זה "קריה יפה-פיה" מנהל דיאלוג עם שיריו של יהודה הלוי "יפה נוף" ו"לבי במזרח". על פי הדובר בשיר, בנוסף ליופייה של ירושלים, היא מהווה מקור שמחה לערים אחרות "משוש לעריך" וכן "לך כלתה נפשי לשכון חצריך".

לשיר יש מנגינה.

נקודות לדיון ומחשבה

- ❖ ערכו השוואה בין שירו של זכריה אלצאהרי קריה יפה-פיה לבין שירו של יהודה הלוי "יפה נוף משוש תבל".
- (הצעה לנקודות להשוואה : נושא השיר, הבחירה בביטויים המתארים את יופיה של ירושלים, מצבה של ירושלים בהווה (של הכותבים), ביטויים העוסקים בגעגועים לירושלים, מטאפורות, העלייה לירושלים, בניית העיר ועוד).

אם אשכחך – מנחם מנדל דוליצקי

מנחם מנדל דוליצקי – חי בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים. זהו שירו הידוע ביותר. שיר אהבה לציון, הספוג ברגשותיו העזים של הדובר. הוא מעמיד את אהבתו לציון בתנאים חמורים, כמעט בלתי אפשריים. "תשכח ימיני אם אשכחך, יפתי, * עד תאטר בור קברי עלי פיה". כל אלה מעידים על המחויבות העמוקה שלו כלפי העיר ומקומה בחייו ובתודעתו. ניתן לראות במחויבות האישית והטוטאלית של הדובר סמל לדבקות של העם היהודי כולו בירושלים-ציון. הביטוי 'ציון' יכול להתפרש כארץ ישראל או ירושלים. מתוך ההקשר, בהמשך השיר, לביטויים "תשכח ימיני אם אשכחך" וכן "תדבק עד מותי לחכי לשוני" המוזכרים במקרא בזיקה לירושלים, ניתן לפרש שהשיר נכתב לכבודה של ירושלים. בשיר רשימה ארוכה של הצהרות אהבה, נאמנות והתחייבות לזכור את העיר לנצח, אף אחרי מותו, וכן הבטחה לשקם אותה. ההבטחה לזכור עד מוות מושמעת וחוזרת בכל בתי השיר יחד עם תיאור המכאובים והעונשים שהדובר מוכן לקחת על עצמו אם לא יעמוד בהבטחתו. כל ההתחייבויות של הדובר מובעות ברוח פסיבית: "תשכח ימיני אם אשכחך", "תהי נפשי לכלימה". חסרה התחייבות לעשייה ולשינוי – לאקטיביות. כלומר אין כאן הבטחה לעלות לארץ ולגרום לשינוי. ניתן להבין גישה זו על רקע תפיסת היהדות המאמינה שיש לחכות לבואו של משיח ואין לדחוק את הקץ ולעלות לארץ.

הפנייה של הדובר לציון מבטאת אהבה המזכירה אהבה לאישה. מלות הפנייה הן מלכסיקון של אוהבים: "תמתני" "חמדתי" "יפתי".

בשיר משובצים פסוקים מן המקרא. ההקשר המקראי והקונוטציות לאירועים ולנושאים שבמקרא מעצימים את המשמעויות אותן רוצה הדובר לבטא ולמסור לנמענים.

* עד תאטר בור קברי עלי פיה – עד אשר ייסגר עלי קברי.

נקודות לדיון ולמחשבה

- ❖ ציינו את מלות הפנייה של הדובר לציון. מהי משמעותן?
 - ❖ ערכו רשימה של ההתחייבויות שלוקח הדובר על עצמו כלפי ירושלים. כלפי אלו נושאים הוא מתחייב? על מה מעידה התחייבות זו? איזה אופי נושאת ההתחייבות? איזה אופי נושאות ההתחייבויות?
 - ❖ משפטים רבים בשיר בנויים כמשפטי תנאי: אם... אז....
- תנו דוגמאות למבנה כזה. הביעו דעתכם והסבירו מה הוא תורם לתוכנו של השיר ולמבנהו?

ירושלים – אביגדור המאירי

שיר הידוע יותר בשמו "מעל פסגת הר הצופים".

השיר נכתב בשנת 1929 על ידי אביגדור המאירי כשיר סאטירי לתיאטרון "הקומקום". בשיר נשמעים דברי אהבה וכיסופים לירושלים לצד ביקורת על ריבוי הסכסוכים בין העדות השונות בירושלים. בגרסה המוכרת היום נותרו רק הבתים הראשון והאחרון מתוך ארבעת הבתים המקוריים. הלחן עממי ומקורו אידי.

נקודות למחשבה ולדיון

- ❖ הדובר בשיר מצהיר הצהרות ומכריז הבטחות לגבי העיר ירושלים. צטטו והסבירו את משמעותן.
- ❖ היכן נמצא הדובר בשיר.
- ❖ איך נראית העיר ירושלים בעיני הדובר? תארו את המראות עליהם מספר הדובר.
- ❖ תארו את התחושות המשתמעות מתיאורי הדובר.
- ❖ בגרסה המלאה של השיר נשמעת ביקורת מפי הדובר. מהי הביקורת? מה דעתכם על דברי הביקורת?

התקווה - נפתלי הרץ אימבר

שיר זה נבחר כהמנון מדינת ישראל. פורסם לראשונה בירושלים בספר השירים "ברקאי" בשנת 1886. במקורו השיר בן תשעה בתים. מייסד הגימנסיה העברית "הרצליה" ד"ר י"ל מטמון כהן שינה מן המקור מספר שורות: "התקווה הנושנה לשוב לארץ אבותינו / לעיר בה דוד חנה" למלים: "התקווה בת שנות אלפים / להיות עם חופשי בארצנו / ארץ ציון וירושלים". שורות אלה מקובלות עד ימינו. מקור הלחן הוא בשיר עם רומני. השיר הושר כבר בראשיתה של התנועה הציונית בשנות השמונים של המאה הקודמת (אלדמע ג' ושחר נ', 1995).

השיר מבטא תקווה לתקומתה של ציון, היא ישראל. הוא נכתב בארץ, אבל משמש קול עבור כל יהודי התפוצות. הוא משמיע את המית הלב של העם היהודי כלפי ישראל ומבטא את התקווה לחזור אליה ולחיות בה כעם חופשי.

נקודות לדיון ולמחשבה:

- ❖ את סיפור ההמנון ותולדותיו, מלווים בפעילויות, ניתן למצוא ביחידת ההוראה "ההמנון הלאומי - התקווה"
- ❖ בנוסף לפעילויות ביחידה הנ"ל, כדאי להאיר את הביטויים הבאים ולבחון כיצד הם מתקשרים להיסטוריה ולמטען הרוחני של העם היהודי:
 - "לפאתי מזרח"
 - "קדימה"

"עין לציון צופיה"
"התקווה בת שנות אלפיים"
"ארץ ציון וירושלים"

שירו של אבא – נעמי שמר

שיר זה נכתב לכבוד אביה של נעמי שמר, חלוץ ובונה הארץ. הדובר מריע לנוטעים ולבונים את הארץ. על פי אלדמע ושחר (1995) הביטוי "יבנה המקדש" מסמל את התחדשות העם בארצו. ייתכן ובחירתה של שמר בביטוי זה אינה מקרית. הוא מתמצת את כיסופי הגאולה וההתחדשות בארץ ישראל וקושר ביניהם לבין ירושלים ובית המקדש. בשיר שלושה בתים. בכל בית מצוין נושא אחד בו עוסקים בוני הארץ: חציבה באבן נטיעת ארז כדי לבנות את העיר ושירת מזמור חדש, שלמרות היותו בן אלפיים, הוא בכל יום חדש. הבחירה באבן שנחצבת בהר ונטיעת הארזים, אינה מקרית. אלה החומרים שמהם היה בנוי בית המקדש. הרכיב השלישי הוא השיר "שהוא עתיק מייך...שיר שהוא כבן אלפיים" יוצר גם הוא זיקה להתחדשות העם בארצו. לשיר יש מנגינה.

נקודות למחשבה ולדיון

- ❖ מדוע, לדעתכם, מתחילים שלושת הבתים במלה "אם"?
- ❖ בבית השני מופיע המשפט: "אם בהר נטעת ארז / ארז במקום דרדר". מהי משמעותו?

ירושלים של זהב – נעמי שמר

השיר נכתב בשנת 1967 לקראת פסטיבל הזמר העברי בהזמנתו של ראש עיריית ירושלים דאז, טדי קולק. הפסטיבל נערך באותה שנה ושלושה שבועות לפני פרוץ מלחמת ששת הימים. בשיר תמונת מצב של העיר, רחובותיה וסביבתה באותה עת מנקודת התבוננתו של הדובר בשיר. שיר אהבה לירושלים וקינה על מה שהיה וחסר בה, דהיינו, העיר העתיקה, הר הבית, כיכר השוק והדרך המובילה אל ים המלח ויריחו. לאחר מלחמת ששת הימים הוסיפה נעמי שמר בית ובו היא מתארת את חידוש הקשר עם העיר העתיקה המאפשר לרדת אל ים המלח ויריחו וכן חידוש טקסים דתיים: "שופר קורא בהר הבית". בשיר שזורים אזכורים למקורות מן המסורת ואירועים היסטוריים שייחודיים לירושלים. למשל: "ירושלים של זהב" – עדי שקנה ר' עקיבא לאשתו בתום לימודיו, "אני כינור" וכן "קטונתי מצעיר בניך ומאחרון המשוררים" כנראה רומז למקומו של דוד ככותב שירי הלל לירושלים ולכל המשוררים הרבים שבאו בעקבותיו. לשיר יש מנגינה.

נקודות למחשבה ודיון:

- ❖ הסבירו את משמעות הביטויים הבאים ומה הם תורמים לשיר:
 - "קול פעמונים"
 - "העיר אשר בדד יושבת / ובלבה חומה"
 - "ירושלים של זהב"
 - "אם אשכחך, ירושלים"
 - "שופר קורא בהר הבית"
- ❖ בשיר זה, כמו בשירים רבים על ירושלים, מושמעת הבטחה והתחייבות של הדובר לעיר ירושלים. צטטו את ההבטחה והסבירו את משמעותה לעיר ולאנשים החיים בה.

מי ברכב? מי ברגל? – רפאל ספורטה

בשנות החמישים הונהגו צעדות לעיר ירושלים. שיר זה נכתב לרגל אחת מהצעדות הללו. הוא מתאר את השמחה והקולות של הצעדה ומרמז לקולות ולמראות של העליות לרגל לירושלים בימים שבית המקדש היה קיים. כלי הנגינה המוזכרים בשיר לקוחים מחגיגות שהיו קשורות לבית המקדש. יש הלימה בין המקצב בו כתוב השיר לבין תוכנו, העוסק בצעדה.

❖ מדוע עלו לרגל לירושלים בעבר ומדוע עולים לירושלים בימינו?

❖ תארו את המראות, הקולות והאווירה של העולים לירושלים.

ניתן לשוחח על הקשר בין הנהגת הצעדות לירושלים בעת החדשה לבין העליות לרגל, בשלושת הרגלים, בתקופת המקרא. אפשר להצביע על החוט המקשר בין ירושלים בעבר לבין ירושלים כיום.

הלוואי שהייתי גר בירושלים – יהונתן גפן

זהו שיר אישי ושיר לאומי גם יחד. הדובר מתאר בלשון ברורה, אולי ילדית, מה היה עושה אילו היה גר בירושלים.

ירושלים בשבילו היא מקום פלאי שונה מכל המקומות: "שמעתי שיש שם עצים עם רגליים" וגם "שם הלילה לבן והיום שחור". נראה שהוא בטוח שבקשות שמבקשים בירושלים יש להן משנה תוקף וסיכוי רב שתתגשמה. הבקשות מתחילות בנושא כלל לאומי – בניית בית המקדש- עוברות למפגש אישי עם המלך דוד כדי לחדש את מלכותו עד לבקשה אישית ואינטימית: "הייתי מבקש שם שאמא תחזור". את הבקשה האינטימית והמיוחדת כל כך מבקש הדובר במשפט האחרון שבשיר אחרי שביקש למען הכלל. את הדבר המרכזי כל כך בחייו הוא שומר לסוף. במקום בו לעצים יש רגלים והלילה לבן יש אפשרות שהמשאלה האישית, שאמא תחזור, תתגשם.

רצוי לשים לב למלה "שם" המרמזת שהדובר לא נמצא בעיר ומקומה יחסית אליו הוא "שם".

נקודות למחשבה ולדיון

- ❖ תארו מה מיוחד בירושלים בעיני הדובר בשיר.
- ❖ מה דעתכם על המשאלות של הדובר?
- ❖ בחר מתוך השיר שורה מיוחדת בעיניך, העתק אותה והסבר מדוע בחרת בה.
- ❖ האם גם אתם הייתם רוצים לגור בירושלים כפי שהיא מתוארת בשיר? הסבירו.

לירושלים – דתיה בן דוד

השיר מתאר עליה לעיר ירושלים לאחר איחודה. האווירה בשיר אופטימית ומלאה שמחה. לשון השיר משתמשת בביטויים שהשתמשו כלפי העיר לאורך הדורות כגון: ירושלים הבנויה, עיר דוד, קריה יפהפיה. העליה לעיר מזכירה את הדמויות שקשורות לירושלים מעברה הרחוק והמפואר: המלך דוד והמלך שלמה וכמובן בית המקדש. יחד עם זאת לשון השיר היא לשון יומיומית והאפשרות למפגש עם המלכים נושא אופי אינטימי ללא היררכיה בין מלך ואנשיו.

נקודות למחשבה ולדיון

- ❖ תארו את האווירה בשיר.
- ❖ ציינו ביטויים בהם מכנה הדובר את ירושלים.
- ❖ מיהן הדמויות הנזכרות בשיר וכיצד הן קשורות לירושלים?
- ❖ מה מתכוון הדובר לקנות למלך דוד? ולמלך שלמה? מה מסמלות המתנות?
- ❖ נסו להשוות את השיא עם שירו של יהונתן גפן "הלוואי שהייתי גר בירושלים".

המסע לארץ ישראל – חיים אידיסיס

שיר זה נכתב במיוחד לעולי אתיופיה שעלו לארץ ישראל בדרך לא דרך, כשהם נלחמים בתנאי הטבע הקשים של המדבר ובשודדים שתקפו אותם. הצעדות על פני קילומטרים רבים גבו מחיר יקר של מות אנשים שלא עמדו במעמסה הפיזית. השיר מבטא את כיסופי הנפש להגיע לארץ ישראל ולירושלים, משאת נפשם של כל היהודים.

השיר מתאר מאמץ מתמשך לעשות את הדרך ומהול בתקוות עזות להגיע בשלום לארץ ישראל. בשיר רשימה ארוכה של תלאות, מפגעים ומכשלות, העשויים לקטוע את צעידת האנשים לכיוון ארץ ישראל ואכן לא כל היוצאים לדרך זכו להגיע אליה.

בין בתי השיר מתנהל רב שיח בין שלוש דמויות עיקריות: דמות הדובר, האם והירח.

האם מהווה דוגמא לנחישות הרצון למימוש החלום בעודה מעודדת את כולם להמשיך. למשל: " ואמי מבטיחה לאחי הקטנים. / עוד מעט, עוד קצת, להרים רגליים / מאמץ אחרון, לפני ירושלים". ביטוי זה חוזר פעמיים בשינויים קלים.

היא ממלאת את תפקידה זה עד שהיא כושלת ומתה במדבר ואת מקומה, בעידוד הילדים, תופס הדובר בשיר.

לירח תפקיד ממשי כמקור תאורה. הוא מראה את כיוון הדרך והוא גם בעל תפקיד סמלי-רוחני של עד לאירועים, השגחה עליונה ונחמה. בשלב מסוים, לאחר מות האם, דמותה משתלבת בדמותו של הירח: " בירח דמותה של אימי, / מביטה בי, אמא אל תיעלמי" ומתגבר תפקידו הרוחני של הירח, כי הוא מכיל גם את תפקידיה של האם כמשגיחה, מעודדת ומנהיגה.

הדובר צועד בעצמו במדבר ומהווה חלק משיירת ההולכים, ומשמש גם כעד לכל האירועים. ייתכן שתפקידו להעביר את סיפור האירועים הלאה לדורות הבאים, סיפור שהתגלגל לשיר המתאר את המסע לארץ ישראל של יהודי אתיופיה.

שיר זה נוסף לשרשרת השירים המתארים את כמיהתם של היהודים לעלות לירושלים וארץ ישראל מכל מקום בעולם ולמרות כל הקשיים שבדרך. בצורה עדינה שוזר השיר מסר של כאב לכל המפקפקים ביהדותם של עולי אתיופיה, שגם הם, כיהודים, בעצם רוצים להיות בירושלים ובארץ ישראל.

לשיר יש מנגינה.

נקודות לחשיבה ולדיון:

- ❖ תארו את הקשיים שחוו העולים בדרך לארץ ישראל וירושלים. על מה הם מלמדים את הקורא? (קשיי הדרך המתוארים בשיר מצביעים על הנחישות שהייתה בלב קבוצת העולים להגיע לארץ ישראל, למרות כל מה שנקרה בדרכם. וכן, ראוי לציין, כי הקשיים הללו ייחודיים ומתארים את אופיה המיוחד ומסלול דרך עלייתם של עולי אתיופיה. ניתן להשלים את המידע בכיתה, שיהווה רקע היסטורי לשיר).
- ❖ מדוע חוזר הביטוי: " עוד מעט, עוד קצת" פעמים רבות בשיר?
- ❖ מדוע, לדעתכם מתחלפים הביטויים "ארץ ישראל" ו"ירושלים" זה בזה במהלך השיר?

ירושלים, ירושלים למה ירושלים – יהודה עמיחי

שיר מס' 26

שיר כמיהה לירושלים המדלג בין העבר ההיסטורי הרחוק בימים שבית המקדש היה קיים לבין העבר בגלות בבל. הדובר מתאר ילדים המשחקים משחק ילדות ידוע, מחבואים, וממקם אותם בקודש הקודשים היהודי בבית המקדש. חול וקודש מהווים רקע למשחק. בשורות קצרות נשזרות חוויות מבית המקדש לדוגמא קולות: "הם זוכרים את זמרתם בבית המקדש בקולות שבורים", ריחות ומראות: כדי לבונה... תעלות המזבח... פרוכת רקומה... וכרובים". שירה היוותה חלק מעבודת הלויים בבית המקדש. מדי יום שרו הלויים שיר אחד מתוך מחזור של שירים.

שתי השורות הראשונות של השיר נפתחות במילה "כמיהה". החזרה מבליטה את הגעגועים והמחשבות אודות ירושלים בתפארתה ובמקום שהיה לה בחיי העם. ניתן לפרש את הביטוי "בקולות שבורים" כרמז לבכיים של הגולים היושבים על נהרות בבל (ראו בפתח ליחידה בפסוקים מתוך תהילים).

- ❖ מה מיוחד בילדותם של ילדי הלויים? הביאו דוגמאות מהשיר.
- ❖ השוו בין שירו של יהודה עמיחי לבין המזמור מספר תהילים קל"ז:
 - נושאי הקטעים.
 - מעמדה של ירושלים.
 - האווירה השורה בקטעים.

לסיכום היחידה

- ❖ בחרו שלושה שירים מתוך היחידה והשוו ביניהם. (הצעה לנקודות להשוואה: מועד כתיבת השיר, מקום הכתיבה, שמות וכינויים של העיר, ביטויי המביעים כיסופים לעיר, תחושות של הדוברים בשיר, הבטחות למען העיר וכדומה).
- ❖ ספרו על זיכרון אישי או משפחתי הקשור לעיר ירושלים.
- ❖ נסו לכתוב שיר לעיר ירושלים.
- ❖ עיינו בשירים ורשמו לפחות חמישה ביטויים או כינויים של העיר ירושלים.

ביבליוגרפיה

- אלדמע ג' ושחר נ', (1995), ספר השירים לתלמיד, תל-אביב, הוצאת הספרייה למוסיקה על שם ניסימוב.
- ברגמן, דבורה (תש"ס). הוראת שירת הקודש. מדריך למורה בבית הספר הדתי. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.

- יעקב גרשון הלוי קצלנבוגן. "מעמד שבת לוי בעבודת המקדש". דעת. 22 בינואר 2008

<http://daat.ac.il/daat//kitveyet/mahanaim/mikdash/kaztanel1.htm>

היחידה נכתבה ע"י איריס ברקוביץ וחיה לחמן, מרכז תכנון לימודים הוראה והערכה מכללה אקדמית
בית ברל. © כל הזכויות שמורות